

SANTRAUKA. Straipsnyje, remiantis feministine modernaus subjekto kritika, kvestionuojama autonomiško subjekto samprata ir plėtojama Judith Butler siūloma alternatyva – pažeidžiamumu grįstas subjekto modelis. Teigiama, kad Butler koncepcija remiasi reliacine proceso ontologija, kuri atskleidžiama pasitelkiant Gilbert'o Simondono individuacijos teoriją: subjektas čia suprantamas kaip nuolatinis santykių tapsmas sudėtingame ryšių tinkle, vadinamame terpe (pranc. *milieu*). Šiame kontekste pažeidžiamumas išryškėja ne kaip individuali savybė ar subjektyvi būseną, o kaip struktūriškai nulemta būklė, kylanti iš pamatinio individų susietumo ir neišvengiamos jų priklausomybės nuo terpės, kuri juos konstituoja (steigia) ir palaiko. Butler subjekto pažeidžiamumo samprata analizuojama per du matmenis – kūniškąjį ir lingvistinį – kurie išryškina subjekto atvertį kitiems ir priklausymą nuo materialių struktūrų bei socialinių normų. Straipsnyje parodoma, kad pažeidžiamumas yra ambivalentiška sąryšingumo būklė, kuri tiek įgalina gyvų individų egzistavimą, tiek iškelia jų savinepakankamumą ir trapumą.

RAKTAŽODŽIAI: pažeidžiamumas, Judith Butler, subjektas, feminizmas, reliacinė ontologija, Gilbert Simondon.

ĮVADAS

Subjekto klausimas yra pamatinis bet kuriai etinei, socialinei ar politinei teorijai. Nuo to, kaip konceptualizuojame subjektą – tą, kuri (-is) patiria, pažįsta, kalba, sprendžia ir veikia – priklauso, kaip mąstome apie veikimą, atsakomybę ar emancipaciją. Šiame straipsnyje svarstomas būtent žmogiškas subjektas, suprantamas kaip pozicija, iš kurios sakoma *aš*, kalbama ir veikiama socialiniame pasaulyje. Subjekto sąvoka atskirtina nuo veiksnio (angl. *agency*), suprantamo kaip subjekto gebėjimas inicijuoti veiksmus. Moderni Vakarų filosofijos tradicija, formuota Renė Descartes'o, Immanuelio Kanto ir klasikinio liberalizmo mąstytojų, subjektą pateikia kaip racionalų, autonomišką ir nepriklausomą esinį. Privilegiuodama proto galias, savasties vienovę ir savipakankamumą, ji į paraštes nustumia subjekto

susietumą, priklausomumą ir įkūnytumą. Tokią subjekto sampratą patogiu universalizuoti (subendrinti) neatsižvelgiant į subjekto radimosi kūniškas, socialines ir istorines sąlygas.

Poststruktūralistinė mintis kvestionuoja autonomiško subjekto sampratą, parodydama, kad subjektas nėra savipakankamas ir negali būti laikomas savo paties pagrindu. Kritinės analizės šviesoje subjektas pasirodo ne kaip grindžiantis (angl. *constituting*) pasaulį ir jo prasmę, bet kaip istorinių, socialinių ir diskursyvių santykių formuojamas (angl. *constituted*) darinys. Šią kritikos liniją plėtoja ir Judith Butler. Analizuodama tapsmo subjektu procesą Butler parodo, kad autonomija randasi per subjektą konstituojančių (steigiančių) priklausomumo (angl. *dependence*) bei pažeidžiamumo (angl. *vulnerability*) sąlygų išstūmimą (1997: 7, 2006: 26). Būtent šiuos subjekto aspektus siekia „reabilituoti“ kai kurios šiuolaikinės feministinės teorijos, permąstančios subjektą per pažeidžiamumo perspektyvą (Butler 2004 / 2006, Gilson 2014, Daigle 2023).

Tačiau ką reiškia pažeidžiamumas ir kaip ši samprata gali padėti permąstyti subjektą? Skirtingi diskursai (psichologinis, sociologinis, filosofinis) siūlo skirtingus pažeidžiamumo koncepcijos variantus. Galima pastebėti, kad viešose diskusijose pažeidžiamumas dažnai pateikiamas kaip individuali savybė, priskiriama tik tam tikroms socialinėms grupėms – pavyzdžiui, moterims, migrantams, žmonėms su negalia (*Mano teisės*, 2023). Tai suponuoja mintį, kad pažeidžiamumas nėra būdingas visiems žmonėms. Tuo metu neoliberaliame nūdienos kontekste atsparumas (angl. *resilience*) kaip individo gebėjimas *atsilaikyti* iššūkių akivaizdoje vis labiau iškeliamas kaip šiuolaikinio subjekto idealas (*Aš ir psichologija*, 2025), kurio fone pažeidžiamumas pasirodo tarsi gėdingas individualus deficitas, kurį reikia kompensuoti stiprybe ir galėjimu. Psichologinė prieiga savo ruožtu siūlo pažeidžiamumą suprasti kaip valingą asmens atsivėrimą kitam; čia pažeidžiamumas tampa vidinės stiprybės ir psichikos atsparumo išraiška (Fritscher 2025). Išryškėja šiuos skirtingus požiūrius jungianti linija – tai siekis kaip nors *įveikti* pažeidžiamumą: jį marginalizuojant (priskiriant tik *pažeidžiamoms grupėms*), paneigiant (puoselėjant atsparumą) ar transformuojant į stiprybę. Pažeidžiamumo *įveikimo* logiką šiuolaikiniame diskurse taip pat pastebi Judith Butler, Zeynep Gambetti ir Leticia Sabsay (2016). Jos kritikuoja socialiniam ir politiniam mąstymui būdingą pažeidžiamumo supriešinimą su veiksniumu (agentiškumu), kai pažeidžiamumas redukuojamas į silpnumo ir pasyvumo būseną, reikalaujančią paternalistinės apsaugos. Judith Butler (1997, 2005, 2006, 2016, 2020a) reikšmingai prisideda prie šiuolaikinės pažeidžiamumo refleksijos pateikdama originalią subjekto pažeidžiamumo sampratą, kuri kviečia iš esmės permąstyti žmogiško subjekto statusą ir veikimą.

Lietuvoje pažeidžiamumo sampratą filosofiniu požiūriu nagrinėjo Jurga Jonutytė ir Giedrė Šmitienė negalios kontekste (2022). Reikia paminėti Jonutytės

tyrimus, susijusius su normatyvumo (2025a) ir tapatybės (2025b) problematika. Be to, pažeidžiamumą filosofškai aktualizavo J. D. Miningeris (2022) ir Denis Petrina (2022) COVID-19 pandemijos patirčių kontekste, o iš sociologinės perspektyvos svarstė Artūras Tereškinas (2014). Šio straipsnio įnašas – išsami Butler pažeidžiamumo sampratos analizė, lokalizuojant ją feministinės subjekto kritikos lauke ir išryškinant reliacinę proceso (angl. *relational process*) ontologiją kaip pažeidžiamumo sampratos konceptualinį pagrindą.

Siekdama pagrįsti ir išskleisti Butler siūlomą subjekto pažeidžiamumo sampratą, straipsnyje nuosekliai aptarsiu jos teorines prielaidas. Pirmiausia atskleisiu istorinį konceptualinį Butler mąstymo kontekstą – feministinę subjekto sampratos kritiką. Antra, remdamasi Gilbert'u Simondonu kaip sistemišku reliacinės proceso ontologijos teoretiku, parodysiu, kaip ši prieiga suteikia ontologinį pagrindą Butler pažeidžiamumo koncepcijai. Galiausiai išskleisiu Butler pažeidžiamumo sampratą nagrinėdama jos svarbiausius aspektus.

FEMINISTINĖ SUBJEKTO KRITIKA

XX amžiaus antrojoje pusėje įvairios feministinės teorijos, ypač psichoanalitinės ir poststruktūralistinės pakraipos, ima kritiškai permąstyti moderniosios Vakarų minties atramą – universalųjį subjektą. Feministinė kritika siekia parodyti, kad šis neva universalus subjektas iš tiesų yra istoriškai konkretus ir ideologiškai pažymėtas. Tradicinės subjekto sampratos kritikojamos kaip androcentriškos, nes jos universalizuoja istoriškai privilegijuotus ir su vyriškumu susietus racionalumo, autonomijos ir galios idealus. Dėl to kultūroje ir teorijoje sistemiškai nuvertinamos istoriškai feminizuotos savybės kaip jausmai, kūniškumas, prierašumas, orientacija į santykius, o moteriškas subjektas pasirodo kaip deficitinis – stokojantis pilnatvės dėl to, kad nukrypsta nuo vyriškos normos. Be to, vyraujančią subjekto modelį feministinės teoretikės laiko pernelyg abstrakčiu, atsietu nuo gyvenamo kūno, socialinės aplinkos ir konkrečių aplinkybių, kuriose jis formuojasi ir tarpsta. Taigi pretenzija į subjekto universalumą demaskuojama kaip nereflektuotas modernybės partikuliarumas, grindžiamas vakariečio vyro perspektyva. Šiame kontekste feministinė teorija kritiškai peržiūri universaliam subjektui tradiciškai priskiriamas savybes: autonomiją (priešinant susietumui), racionalumą (priešinant afektyvumui), savipakankamumą (priešinant priklausomybei ir pažeidžiamumui), pajėgumą (priešinant negalėjimui) ir aktyvumą (priešinant pasyvumui ir paveiktumui) (Lloyd 1984, Irigaray 1985, Haraway 1988, Braidotti 1994, Butler 2006).

Genevieve Lloyd 1984 metais knygoje „The Man of Reason“ pateikė Vakarų filosofijos tradicijos kritiką, teigdama, jog ši remiasi maskuliniško subjekto samprata. Noriu pažymėti, kad čia ir toliau *maskuliniška* ir *feminizuota* vartoju nurodydama

į kultūriškai įlytintas subjektyvumo formas, neturinčias būtino ryšio su biologine lytimi. Lloyd parodo, kad „proto žmogaus“ idealas suformuotas kaip iš principo maskuliniškas, steigiamas per feminizuotų savybių išstūmimą. Be to, „proto žmogus“ veikia ne tik kaip filosofijos prielaida, bet ir kaip modernaus žmogaus idealas. Šią universalumo kritiką epistemologiniame lauke pratęsia Donna Haraway (1988) pasiūlydama situatyvumo (angl. *situatedness*) sampratą. Ji kritikuoja universalų pažinimo subjektą kaip „žvilgsnį iš niekur“, kuris apsimeta nepažymėta, neutralia perspektyva ir taip maskuoja savo socialinę ir istorinę poziciją. Haraway siūloma alternatyva – subjekto užimamos socialinės lokacijos pripažinimas kaip sąlyga legitimiam pažinimui. Filosofė teigia, kad subjekto universalumo ambicija įmanoma tik galios pozicijoje: „Tik užimantieji dominavimo pozicijas yra tapatūs sau, nepažymėti, iškūnyti, nemedijuojami, transcendentiški“ (Haraway 1988: 586). Taigi, Lloyd ir Haraway parodo, kad pažinimo subjektas nėra abstrakti universalija, o visada konkretus, įkūnytas ir istoriškai suformuotas.

Atsieto autonomiško subjekto idėja buvo kritiškai permąstyta ir feministinėje psichoanalizėje bei psichologijoje. Nancy Chodorow (1978) atlikta analizė parodė, kad lyčių skirtumai nėra iš anksto duoti: įlytinti subjektai formuojasi per tarpasmeninius santykius patriarchalinėje socialinėje struktūroje. Pasak Chodorow, mergaitės, auginamos moterų, internalizuoja subjektyvumo modelius, orientuotus į santykius ir rūpestį kitais. Tuo metu berniukai atsiduria prieštaringoje situacijoje: nors jų ankstyvąją identifikaciją formuoja moterys, kultūrinės normos reikalauja būti „ne moterimis“. Dėl to jų tapatybė konstruojama neigiamai – per opoziciją tam, kas siejama su moteriškumu: švelnumu, jausmais, prieraišumu, rūpesčiu. Taigi maskuliniškam subjektui būdinga autonomija nėra prigimtinė, o formuojasi per simbolinį atsiribojimą nuo feminizuotų bruožų (Chodorow 1978: 181). Chodorow rodo, kad įlytintu subjektu negimstama, o tampama per santykius su kitais – autonomija atsiranda ne nepaisant santykių, bet būtent dėl jų. Panašiu laikotarpiu Carol Gilligan (1982) suabejojo Lawrence'o Kohlbergo įtakinga moralinės raidos teorija, kuri siūlo išvadą, jog moterys yra mažiau moraliai išsivysčiusios nei vyrai, nes moralines dilemas sprendžia nepakankamai abstrakčiai. Tyrinėdama moterų pasakojimus Gilligan ėmė kvestionuoti atskiros autonomiško moralinio subjekto, racionaliai sprendžiančio pagal abstrakčius principus, idealą. Gilligan artikuliuo kitokį moralinio subjekto modelį, besiremiantį į santykius orientuota perspektyva, kur moralė atsiskleidžia per susietumo, rūpesčio ir atsakomybės klausimus (Gilligan 2003: 105). Kaip teigia autorė, „aš ir kitas priklausime vienas nuo kito, tad gyvenimas, kad ir kiek vertingas savaime, gali būti palaikomas tik per rūpesčio santykius“ (2003: 127). Chodorow ir Gilligan siekia parodyti, kad autonomija nėra neutrali universalaus subjekto savybė, bet įlytintos socializacijos produktas, įgaunantis universalaus normatyvumo pavidalą.

Kai kurios feministinės teorijos modernaus subjekto sampratą sieja su liberalizmo tradicija, nusakoma „mano ir tik mano“ nuosavybės logika: subjektas laikomas iš principo atskiru, tik sau priklausančiu ir savipakankamu individu (Code 2011: 728). Liberalioje filosofinėje tradicijoje socialiniai ryšiai, tarpusavio priklausomybė ir rūpesčio struktūros dažnai traktuojami kaip antriniai, o jų reikšmė apribojama privatumo sfera. Feministinė perspektyva šį požiūrį kritikuoja kaip grindžiamą iškūnyto abstraktaus *aš* prielaida: atsigręžus į subjekto kūnišką dimensiją išryškėja pamatinis priklausymas nuo kitų ir jų rūpesčio, ypač akivaizdus gyvenimo pradžioje (Code 2011, Hekman 1992). Butler (2020a) liberalios politinės teorijos subjekto sampratos problemišumą išryškina kritikuodama prigimtinių būklės fikciją: politinė bendruomenė čia kildinama iš atsietų suaugusių vyrų individų socialinio kontrakto, sudaromo racionaliai pasvėrus naudas ir kaštus. Toks vaizdinys eliminuoja rūpesčio, prieraišumo ir afektyvumo dimensijas, nepaisydamas vaikystės ir moterų patirčių (Butler 2020a: 31–36). Taigi, feministinė teorija atsietą, autonomišką, racionalų *aš* perrašo pagal socialinės konstitucijos (sąrangos), kūniškumo ir tarpusavio priklausymo sąvokas.

SUBJEKTAS IŠ RELIACINĖS PROCESO ONTOLOGIJOS PERSPEKTYVOS: SIMONDONAS IR BUTLER

Šiame straipsnyje laikomasi pozicijos, kad Butler subjekto samprata yra neatsiejama nuo reliacinės proceso ontologijos (angl. *relational process ontology*), kuri į subjektą žvelgia ne kaip į statišką, savyje uždara esinį, bet kaip į nuolatinį santykių kismą. Butler teigia, kad „kiekvienas subjektas formuojasi per [reliacinį] diferenciacijos procesą“ (1995: 139–140). Dar daugiau – subjekto socialinė ontologija, pasak filosofės, susideda iš abipusės sąveikos – gebos „būti veikiamam kito“ ir „veikti kitą“, todėl subjektas suprantamas ne kaip uždara substancija, bet „aktyvi ir dinamiška santykių sankloda“ (Butler 2009: 147). Filosofė tame pačiame veikale vartoja „reliacinės socialinės ontologijos“ sąvoką (Butler 2009: 184). Nors Butler savo darbuose neeksplikuoja ontologinės sistemos, ji dažnai pasitelkia reliaciškumo prieigą individui bei visuomenei suprasti, pabrėždama iteratyvumą, tapsmo be kaitos procesus. Rolandas Faberis su kolegomis (2011, 2012) aptaria Butler idėjų rezonansą su Alfredo Whiteheado ir Gilles’io Deleuze’o proceso filosofija, o Arto Charpentier (2019) aprašo Butler „ontologinį posūkį“ link santykių procesais grįstos socialinės tikrovės sampratos. Savo ruožtu Sanmit Chatterjee (2023) Butler ontologiją įvardija kaip „ekstatišką“, pabrėždama subjekto „išėjimą iš savęs“: subjektas neturi vidinio pagrindo ir randasi per santykį su kitu. Šiame skyriuje pasitelkiama Simondono individuacijos teorija siekiant ontologiškai pagrįsti Butler subjekto pažeidžiamumo sampratą. Simondono pasirinkimas argumentuojamas tuo, kad jo modelis

ypač sistemingai bei niuansuotai išskleidžia mechanizmą, kaip individas formuojasi per santykių procesus su jį steigiančia terpe – ši priklausomybė nuo terpės tampa raktu gilesniam Butler pažeidžiamumo idėjos supratimui.

Simondono (1958 / 2020) ontologijos ašis yra individuacijos samprata – tai individo (suprantamo plačiąja prasme – kaip bet koks esinys) tapsmo, radimosi procesas. Remdamasis šia prieiga filosofas kritikuoja tradicijoje išgalėjusį ontologinį individų – kaip atskirų, užbaigtų ir stabilų tapatybę turinčių esinių – privilegijavimą tapsmo procesų atžvilgiu. Filosofas siūlo permąstyti substancializuotą individą per individuacijos procesus, suprantamus kaip nuolatinė sąveika su jį konstituojančia (steigiančia) aplinka. Šie individą konstituojantys procesai yra reliaciniai (angl. *relational*) – t. y. santykiai su kitais čia veikia kaip nuolat individą formuojantys vyksmai. Tad Simondonas tpsmą siūlo suprasti kaip kertinę būties dimensiją: būtis nuolat kinta savyje, pereidama iš vienos fazės į kitą, ir individai tėra proceso fazės. Šiam procesualumui pagrįsti Simondonas įveda ikiindividualios būklės (angl. *pre-individual*) sąvoką – tai potencialų ir įtampų prisodrinta realybės plotmė, kuri yra būtina individų radimosi ir tapsmo sąlyga (2020: 3). Individas niekada visiškai neišsemia ikiindividualioje būklėje glūdinčio potencialo, bet nuolat per jį atsinaujina: individas yra santykinai stabilus (metastabilus), tačiau niekada nėra galutinai užbaigtas. Dėl šios priežasties statiško tapatumo idėją Simondonas siūlo keisti transdukcinės realybės samprata – tai kismo realybė, reiškianti, kad individas nėra tapatus sau, o nuolat persikuria (Simondon 2020: 262).

Pamatinio sąryšingumo, arba reliaciškumo (angl. *relationality*), principas Simondono ontologijoje yra kertinis. Pasak jo, santykis neatsiranda tarp jau duotų susiformavusių individų, bet yra pirmesnis ir steigia pačius individus. Kitaip tariant, Simondonas siekia parodyti, kad santykiai ir sąryšiai yra prielaida individams rasti ir egzistuoti. Santykis siūlomas suprasti ne kaip jungtis tarp dviejų substancialių elementų, o kaip *individuacijos dimensija* (Simondon 2020: 10). Simondonas aiškina taip: „aktyvus santykis, mainai tarp išorės ir vidaus yra tai, kas iš tiesų steigia individą“ (2020: 50). Filosofas pabrėžia, kad individo neturėtume paprasčiausiai tapatinti su viduje, veikiau vidus ir išorė yra santykiniai terminai, kurie visų pirma steigiasi iš sąveikos, santykio. Individą steigiantis santykių tinklas apibendrinamas Simondonui svarbia terpės (pranc. *milieu*) samprata. Terpė – tai heterogeniška ikiindividualių procesų, sąlygų ir sąveikų sistema, kuri kartu yra individo radimosi sąlyga ir jo egzistavimo erdvė bei atrama. Individas ir terpė visada sudaro tam tikrą simbiotinį ansamblį, tad individą reikėtų mąstyti kartu su jo asocijuota terpe (angl. *associated milieu*) (Simondon 2020: 53, 304).

Terpės samprata parodo, kad individuacija nėra izoliuota, savyje veikianti realybė, kuri turi aiškia, iš anksto egzistuojančią veikimo kryptį. Individo genezė ir jos tąsa visada vyksta santykių tinkle – terpėje ir nuo jos priklauso. Dėl to terpę galima

konceptualizuoti kaip santykių veikmę – *activity of relation* (Simondon 2020: 50). Taip santykiai atsiskleidžia kaip kartinė tapsmo ašis. Terpės samprata suproblemina ribą tarp individo ir aplinkos, tarp vidaus ir išorės. Riba tarp individo ir jį supančios terpės atsiranda tik individuacijos metu, kai atsiskiriama nuo aplinkos, tačiau niekada nėra absoliuti – individas ir terpė nuolat sąveikauja ir vienas kitą papildo, o ribos yra nuolat perbraižomos. Taip individo būtis pasirodo kaip sąlyginė, jokių būdu ne substanciali. Terpės konceptas atkreipia dėmesį į tai, jog individo egzistavimas visada remiasi tuo, kas nėra jis pats. Todėl absoliuti individų tarpusavio nepriklausomybė tampa neįmanoma: net ir neturėdami tiesioginių fizinių saitų, individai visada yra veikiami bendros terpės, kurią patys veikia ir kuri savo ruožtu daro poveikį kitiems individams. Todėl Simondonas teigia: „Individas negali savęs paaiškinti remdamasis vien savimi“ (2020: 52).

Panašiu būdu ir Butler suproblemina subjektą kaip atskirą savaime duotą individą, teigdama, jog „nė vienas subjektas nėra savo paties atspirties taškas“ (1995: 9). Taikydama santykio pirmumo principą Butler siūlo konstruktyvistinę sampratą, kuri individualų subjektą aiškina per jį konstituojančius socialinius santykius. Tačiau Butler papildo Simondono modelį politine dimensija: žmogiškąjį subjektą steigianti terpė visada yra persmelkta galios. Subjektyvacijos – tapimo subjektu – teorijoje Butler (1997) subjektą konceptualizuoja kaip procesą. Filosofė išryškina vaiko fiziniui ir socialiniam išlikimui būtiną prisirišimą prie jo globėjų: ši pirminė ir nepasirinkta priklausomybė nuo Kito tampa psichine erdve galios veikimui, kurioje subjektas randasi per paradoksali prisirišimą prie savo paties pavergimo (Butler 1997: 6). Taigi, tapimas subjektu yra neatsiejamas nuo subordinavimo galiai, ką žymi dvilypė subjekto sąvokos prasmė: būti pavaldžiam galiai (angl. *subject to*) ir būti veiksniam (angl. *subject of*).

Siekdama paaiškinti šią įtampą tarp pavergimo ir veiksnumo Butler reinterpretuoja Georgo Wilhelmo Friedricho Hegelio atpažinimo / pripažinimo (angl. *recognition*) sampratą. Filosofė pabrėžia, kad subjekto egzistavimas, suprantamas kaip galimybė kalbėti ir veikti simbolinėje plotmėje, nėra savaiminė duotybė, bet priklauso nuo Kito suteikiamo pripažinimo. Šis pripažinimas nėra besąlygiškas – jis suteikiamas tik tada, kai individas atitinka tam tikras normas, veikiančias kaip „pripažinimo rėmai“ (Butler 2005: 22). Pavyzdžiui, lyties normos veikia kaip atpažinimo / pripažinimo tinklė: tam, kad asmuo būtų pripažintas kaip subjektas, jis turi „įtilpti“ į toje terpeje įsitvirtinusias vyriškumo ar moteriškumo kategorijas. Tie, kurie netelpa į šiuos normatyvinius rėmus (pavyzdžiui, translyčiai ar nebinariniai asmenys), rizikuoja likti nepripažinti ir tarsi socialiai neegzistuojantys. Pasak Butler, normos nėra tiesiog išoriškai primetamos – jos internalizuojamos, o per tai ir randasi subjektas (Butler 1997: 19). Kitaip tariant, subjekto vidujybė nėra prieš

normą egzistuojanti substancija, bet internalizavimo efektas. Tad Butler, kaip ir Simondonas, subjekto vidujybę supranta tik kaip sąlyginę dalyką.

Apibendrinant galima teigti, kad Simondono ir Butler teorijas jungia reliacinė proceso ontologija, leidžianti į individus pažvelgti ne kaip į uždarus atomus, bet kaip į dinamiškus santykių tapsmus. Simondono siūlomas modelis atliepia šiuolaikinę feministinę subjekto kritiką: subjekto egzistavimas permąstomas per jo radimosi bei egzistavimo sąlygas, pabrėžiant individo atvirumą ir priklausomybę nuo kitų. Savo ruožtu Butler Simondono teoriją papildė politine dimensija, parodydama, kad subjekto socialinė konstitucija reiškia ir formavimąsi per galią. Struktūrinis subjekto atvirumas Kitam lemia ne tik subjekto dinamiškumą ir nesubstancialumą, bet ir pamatinį priklausymą nuo išorės – tai atveria pažeidžiamumo (angl. *vulnerability*) plotmę, kuri bus aptarta kitame skyriuje.

SUBJEKTO PAŽEIDŽIAMUMO SAMPRATA

Bendriausia prasme pažeidžiamumas nurodo į galimybę patirti pažeidą, skriaudą ar smurtą (Butler 2016: 13). Butler šią riziką grindžia reliacine ontologine struktūra – pamatine subjekto atvertimi kitam (angl. *exposure to the other*), jautrumu (angl. *susceptibility*) ir paveikiamumu (angl. *impressionability*) (Butler 2005: 91, 99). Ši pirminė atvertis nėra pasirenkama – ji sudaro būtinas subjekto radimosi sąlygas: subjektas, būdamas konstituojamas santykio su kitais ir kitybe plačiąja prasme (diskursais, normomis, socialinėmis struktūromis), neišvengiamai lieka atviras išorės poveikiui (Butler 1997, 2005, 2006, 2016). Filosofė pabrėžia:

Pažeidžiamumas nėra vien būklė, reiškianti galimybę būti sužeistam kito. Jis nusako pralaidumu ir tarpusavio priklausomybę grįstą kūniško ir socialinio gyvenimo pobūdį¹ (2020b).

Butler pažeidžiamumo sampratai didelę įtaką padarė Emmanuelio Levino filosofija, ypač jo įvestas pirminės atverties (angl. *exposure*) Kitam motyvas. Atvertis nusako nepasirinktą buvimą kito poveikyje, žymėdama radikalų subjekto pasyvumą bei išoriškumą (Levinas 1981 / 1998). Butler pabrėžia, kad ši atvertis yra pirmesnė už bet kokią pasirinkimą: subjektas yra paveikiamas dar prieš susiformuojant jo valiai (Butler 2006: 130). Dėl nepasirinkto pobūdžio ši atvertis gali būti skausminga ar net traumuojanti: kito artumas gali būti patiriamas ne kaip jaukumas, bet kaip sukrėtimas (Levinas 1998: 55–56). Kito veidas kreipiasi į mane ir, reikalaudamas atsako, išstato mane jo akivaizdoje – tai Butler laiko pamatinio santykiškumo apraiška, steigiančia subjektą kaip lingvistinę ir etinę būtybę (Butler 2000: 24, 25,

¹ „Vulnerability is not just the condition of being potentially harmed by another. It names the porous and interdependent character of our bodily and social lives (2020b).“

138). Šis kreipimasis iškelia gyvybės pažeidžiamumą: veidas, sakydamas „nežudyk“, kartu atskleidžia ir smurto galimybę – draudimas žudyti turi prasmę tik ten, kur egzistuoja realus pavojus gyvybei (Butler 2006: XVIII, 134). Taigi, Levino mintis, kad „subjektyvumas yra pažeidžiamumas“ (Levinas 1998: 54), tampa pagrindu Butler plėtojamai teorijai.

Iš pamatinio individų susietumo kyla tarpusavio priklausomybės būklė (angl. *interdependence*): kiekviena gyva būtybė priklauso nuo tam tikrų sąlygų, kurių ji pati negali kontroliuoti. Oponuodama individualistinei ontologijai ir autonomijos idealui Butler teigia:

Nėra tokio *aš*, kuris galėtų visiškai atsiriboti nuo socialinių sąlygų, iš kurių pats randasi² (Butler 2005: 7).

Filosofė pabrėžia, kad bet koks individo gebėjimas ar veiksmas remiasi į tam tikras už jo ribų esančias atramas (angl. *supports*). Kaip fiziniam judėjimui erdvėje reikalingas stabilus pagrindas, taip ir laisvam subjekto veikimui būtinos pamatinės socialinės ir politinės sąlygos – išsilavinimas, žodžio laisvė, infrastruktūra, saugumas ir kt. Todėl subjekto laisvė nėra savaime duota vidinė galia; ji yra sąlygota socialinių atramų ir būtent dėl šios priklausomybės laisvė tampa pažeidžiama (Butler 2016: 14).

Tarpusavio priklausomybės būklė yra iš principo ambivalentiška. Viena vertus, ji įgalina mūsų egzistavimą ir veikimą pasaulyje – be kitų rūpesčio ir palaikančios infrastruktūros negalėtume išgyventi. Kita vertus, ji atskleidžia mūsų galėjimo ribas ir trapumą. Pavyzdžiui, draugo išdavystė gali sukelti nepakeliamą vienišumo jausmą, ilgos eilės poliklinikoje gali kelti grėsmę gyvybei, o nelygios šaligatvio plytelės riboto judumo asmeniui gali tapti neįveikiama kliūtimi. Šie pavyzdžiai rodo mūsų socialinę bei kūnišką priklausomybę nuo įvairių struktūrų ir atveria pažeidžiamumo socialinį-politinį matmenį. Subjektas priklauso ne tik nuo jį supančių žmonių, bet ir nuo diskursyviai įsteigiamų normų, materialios infrastruktūros bei globalių politinių procesų. Sutrikus šioms „atramoms“, sutrinka ir pats gyvenimas – nuo kasdienių nepatogumų iki pavojaus orumui ar net gyvybei. Dramatiškiausiai tai išryškėja krizių metu – pavyzdžiui, per COVID-19 pandemiją (Butler 2022). Taigi, mus palaikančios struktūros kartu liudija, kad nesame absoliutūs savo būties šeimininkai: pačios mūsų egzistencijos sąlygos nėra mūsų sukurtos ar mums visiškai pavaldžios. Dėl šio sisteminio individų priklausymo nuo struktūrų pažeidžiamumas negali būti suprantamas tik kaip individuali savybė ar subjektyvi būseną. Veikia tai yra „sąryšingumo būklė“ (angl. *mode of relationality*, Butler 2015: 130) – struktūrinė duotybė, kylanti iš reliacinės ontologijos, t. y. iš pamatinio gyvų individų susietumo ir tarpusavio priklausomybės (Butler 2016: 25).

² „Yet there is no “I” that can fully stand apart from the social conditions of its emergence (Butler 2005: 7).“

KŪNIŠKAS IR LINGVISTINIS PAŽEIDŽIAMUMAS

Svarstydamą subjekto pažeidžiamumo sampratą Butler išskiria du tarpusavyje susijusius, tačiau analitiškai atskirtinus pažeidžiamumo aspektus – kūniškąjį ir lingvistinį pažeidžiamumą (Butler 2016: 16, Butler 1997 / 2021, Butler 2005, Butler 2015). Siekiant konceptualaus aiškumo, šiuos vienas kitą persmelkiančius aspektus tikslinga aptarti atskirai.

Butler subjektas negali būti redukuojamas į mažančiąją substanciją – jis visada įkūnytas, materialus, tarpstantis konkrečioje aplinkoje. Todėl subjekto pažeidžiamumo analizė turi būti pradedama nuo kūniškojo matmens. Kūnišką pažeidžiamumą galima mąstyti dviem pjūviais: per kūno atvertį ir per jo priklausomumą. Štai Butler teigia:

Kūnas implikuoja mirtingumą, pažeidžiamumą, veikmę: oda ir gyvasis kūnas išstatomus kitų žvilgsniui, prisilietimui, tačiau taip pat ir smurtui³ (2006: 26).

Šis apibūdinimas akcentuoja visiems kūnams būdingą atverties – išoriškumo – dėmenį: kad ir ką darytume, mūsų kūnas visuomet yra pasaulyje ir gali būti pamatytas, paliestas, paveiktas. Ši atvertis ypač išryškėja kūnui veikiant viešojoje erdvėje, pavyzdžiui, einant tamsia gatve namo ar dalyvaujant masiniame proteste. Šiose situacijose kūnas tampa pasiekiamas kito žvilgsniui ir veiksmui, o kartu ir potencialiam smurtui.

Kitas kūno pažeidžiamumą apibūdinantis momentas – kūno priklausomybė nuo kitų kūnų ir struktūrų. Šioje vietoje pravartu prisiminti Simondono asocijuotos terpės sąvoką: individualius kūnus galima adekvačiai suprasti tik atsižvelgiant į juos konstituojančias ir palaikančias ekologines, materialines, socialines aplinkas. Pamatinis priklausymas nuo kitų individų ir tinklų suproblemina pačią kūno ribą – būtų klaidinga susaistytus individualius kūnus traktuoti kaip visiškai atskirus vienetus (Butler 2016: 16). Kūnišką pažeidžiamumą Butler kildina iš kūdikystės ir vaikystės patirties, kuri pasižymi pirmine ir radikalia fizine priklausomybe nuo kitų, būtina išgyvenimui. Pasak filosofės, „[K]ūnai neateina į pasaulį kaip savarankiškai judantys veikėjai <...>, kūnas įeina į socialinį gyvenimą per priklausomumo būseną“ (Butler 2015: 130). Butler tvirtina, kad šis pamatinis priklausomumo saitas nenutrūksta suaugus, nors ir įgauna kitokias formas – jis pereina į priklausomybę nuo palaikančių infrastruktūrų, fizinės aplinkos ir rūpesčio santykių (Butler 2006: 46, Butler 2015: 131). Butler siūlo originalią mintį: pirminio priklausomumo ištūmimas iš sąmonės yra pačios subjekto kūniškos autonomijos sąlyga. Kitaip tariant, kad galėčiau save suvokti kaip autonomišką, turiu užmiršti ar paneigti faktą, kad

³ „The body implies mortality, vulnerability, agency: the skin and the flesh expose us to the gaze of others, but also to touch, and to violence 2006: 26).“

mano kūnas buvo susietas su kitais dar iki susiformuojant mano valiai ir kad mano kūnas buvo susietas su tais, kurių nepasirinkau (Butler 2006: 26). Taigi, pirminėje kūniškoje atvirtyje ir priklausomybėje, gryniausia forma pasimatančioje ankstyvoje vaikystėje, Butler lokalizuoja kertinį subjekto pažeidžiamumo šaltinį.

Esame ne tik kūniškos, bet ir lingvistinės būtybės – būtent kalba yra ta terpė, kuri, pasak poststrukturalistų, grindžia diskursą, simbolinę tvarką ir konstituoja (steigia) subjektą. Pamatinis subjektų rėmimasis į kalbą juos, žinoma, daro itin lingvistiškai pažeidžiamus. Kaip mums būtina fizinė globa, maistas, apsauga nuo smurto ir socialinė infrastruktūra, kad galėtume egzistuoti kaip kūniškos būtybės, taip mums reikalinga kalba ir kalbinis pripažinimas, kad galėtume egzistuoti kaip kalbinės ir socialinės būtybės. Šiame kontekste išryškėja du kalbinio pažeidžiamumo momentai: atvertis ir lingvistinė subjekto konstitucija (sąranga).

Atvertis reiškia, kad esame išstatyti kalbos poveikiui: žodžiai mus veikia, tad į mus nukreipti kitų pasakymai gali tiek pripažinti ir įgalinti, tiek pažeminti ir įskaudinti. Ryškūs lingvistinių pažeidų pavyzdžiai yra rasistiniai įžeidimai ar kreipimasis ne pagal asmens lytį (angl. *misgendering*). Šią nepasirinktą kalbinę atvertį grindžia antrasis fundamentalesnis momentas – lingvistinė subjekto konstitucija. Tai reiškia, kad subjektas formuojasi per įmestumą į kalbą, kurios nepasirinko. Performatyvi kalbos galia – kalbos veikmė, perkeičianti realybę – mus veikia nuo pat vaikystės, kai esame vadinami vardais ir lyties kategorijomis, kurių iš pradžių negalime nei suprasti, nei pasirinkti, bet kurios ilgainiui grindžia mūsų subjektiškumą ir socialinę egzistenciją (Butler 2021). Ši pirminė situacija, pasak Butler, – tai „nesavanoriškas imlumas, jautrumas ir pažeidžiamumas, buvimas išstatytam kalbai prieš bet kokią gebėjimą atlikti kalbos aktą“ (Butler 2016: 18). Šioje vietoje verta prisiminti Levino teigiamą pirminį Kito kreipimąsi kaip reliacinį-lingvistinį subjekto susidarymo modelį. Kito kreipimasis ar pavadinimas tarsi animuoja, inicijuoja patį subjektą, suteikdamas kūnui „socialinę egzistenciją“ (Butler 2021: 5). Dėl šios pamatinės priklausomybės nuo kalbos ir Kito kreipimosi žmogus ne tik egzistuoja kaip kalbinė socialinė būtybė, bet ir išlieka atviras žeidžiančiam kalbos poveikiui.

Svarbu suprasti, kaip kūniško ir lingvistinio pažeidžiamumo aspektai veikia drauge. Ryškūs to pavyzdžiai yra performatyvumas ir normų veikmė. Butler perima Johno Langshaw Austino kalbos aktų performatyvumo teoriją, kuri teigia, kad kalba ne tik nurodo į jau tikrovėje egzistuojančius dalykus, bet steigia pačią socialinę tikrovę. Išplėsdama šią sampratą ir įtraukdama kūną Butler teigia, kad „performatyvumas veikia kaip chiazminis kūno ir kalbos santykis“ (2015: 137). Pavyzdžiui, pakartotinai kreipiantis į vaiką tam tikru įvardžiu ir taip nurodant jo (-os) lytį, palaipsniui formuojasi vaiko socialinė lytis ir randasi lytinė tapatybė. Tokiu būdu kalba ne tik animuoja kalbinį subjektą, bet ir kreipia jo kūną tam

tikra linkme. Performatyvumas atskleidžia ir pažeidžiamumo plotmę: pavyzdžiui, migrantų apibūdinimas per grėsmę ir nusikalstamumą performatyviai steigia jų dehumanizaciją ir įgalina jų teisių pažeidimus. Normos gali būti suprantamos kaip socialinės galios forma, kuri pavergia ir produkuoja subjektus tuo pačiu metu (Butler 1997). Normų veikmė yra ambivalentiška: normos gali tiek įsteigti ir įgalinti socialinius subjektus, tiek juos išstumti ir nugalinti. Tai ypač ryšku tais atvejais, kai normos, suteikdamos atpažįstamo subjekto statusą vieniems, kartu padaro kitus mažiau atpažįstamus ir pripažįstamus. Pavyzdžiui, lyties normos, apibrėžiančios „normalaus“ vyro ar moters tapatybę, suteikia pripažinimą jas atitinkantiems asmenims, tačiau kartu išstumia translyčius ir nebinarinius asmenis iš socialinio priklausymo sferos. Taip kūnas pasirodo esąs pažeidžiamas normatyvinių socialinių kategorijų, Kito žvilgsnio ir įvardijimo. Kaip pažymi Butler, „[N]ormos remiasi į ir steigia tam tikras kūniško pažeidžiamumo formas, be kurių jų veikimas nebūtų įmanomas“ (2016: 18). Tai reiškia, kad normos veikia tik todėl, kad kūnas yra imlus – tad ir pažeidžiamas – kalbos ir pripažinimo atžvilgiu.

IŠVADOS

Šiame straipsnyje atskleistas feministinis subjekto permąstymo projektas meta iššūkį universaliam modernybės subjektui, tradiciškai apibūdinamam per atskirumą, autonomiją ir racionalumą. Feministinė kritika demaskavo tokios subjekto sampratos istoriškai sukonstruotą, įlytintą bei ideologizuotą pobūdį ir pasiūlė naują ašį apmąstymui: tarpusavio susietumą, ikūnytumą, jausmingumą ir, svarbiausia, pažeidžiamumą. Apžvelgtos feministinės teorijos akcentuoja subjekto situatyvumą socialiniame bei istoriniame kontekste ir jį konstituojantį susietumą su kitais, taip sukurdamos prielaidas reliacinės ontologijos ir pažeidžiamumo sampratos artikuliacijoms.

Feministinė modernaus subjekto kritika konceptualiai siejasi su reliacine proceso ontologija, kuri siūlo antsubstancialistinę subjekto sampratą, grįstą santykių procesais. Analizė atskleidė Simondono individuacijos ir Butler subjektyvacijos teorinį artimumą: abu mąstytojai subjektą supranta ne kaip atskirą ir išbaigtą esybę, o kaip tapsmo procesą, neatskiriamą nuo jį steigiančio santykių tinklo – terpės. Butler teorija reikšmingai papildė Simondono modelį socialinės-politinės galios dimensija ir pabrėžia, jog žmogiškas subjektas randasi galios santykių ir normatyvumo persmelktoje terpėje.

Reliacinė proceso ontologija sudaro konceptualinį Butler pažeidžiamumo sampratos pagrindą. Individų tarpusavio priklausomybės procesai atveria pažeidžiamumo plotmę kaip struktūrinę būklę, kylančią iš individų kliovimosi kitais individais ir struktūromis, kad galėtų gyventi. Butler išskiria du subjekto pažeidžiamumo

pavidalus, vienas jų – tai kūniškasis pažeidžiamumas, kylantis iš kūno atverties ir priklausomumo nuo materialių struktūrų, o kitas – lingvistinis pažeidžiamumas, kylantis iš subjekto įmestumo į simbolinę tvarką, kuri braižo sąlygas socialinei egzistencijai. Šis priklausymas nuo socialinių, materialinių ir diskursyvių struktūrų liudija ambivalenciją: tos pačios struktūros, kurios užtikrina subjekto egzistenciją, kartu jam kelia grėsmę, nes nėra visiškai pavaldžios jo valiai.

Subjekto pažeidžiamumo samprata oponuoja maskulinistiniam autonomijos ir savipakankamumo idealui: atmesdama subjekto suverenumo sampratą Butler (2006: 28) teigia, kad visada esame iš dalies „atiduoti“ kito valiai. Straipsnyje ginama pozicija, kad universalus autonomiško ir racionalaus subjekto idealas turėtų būti atmetas, ir siūloma iškelti santykių, rūpesčio, solidarumo ir ryšio su aplinka vertybes. Remdamasi feministine modernaus subjekto kritika ir reliacine socialine ontologija, Butler siūlo alternatyvų subjekto modelį, grįstą pažeidžiamumu. Ši samprata kviečia radikalčiai permąstyti subjekto statusą ir etinį, socialinį bei politinį veikimą (Butler 2006, 2009, 2016, 2020). Nors straipsnio apimtis neleidžia panagrinėti šių temų, pažeidžiamumu grįstas subjekto modelis atveria perspektyvas tolesniems tyrimams apie rūpesčio etiką ir solidarumo politiką.

LITERATŪRA

- Adomavičiūtė, Eglė. Psichologinis atsparumas. *Aš ir psichologija*, 2019. Prieiga internete: <<https://www.asirpsichologija.lt/psichologinis-atsparumas/>> [žiūrėta 2025 12 05].
- Braidotti, Rossi. *Nomadic Subjects: Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*. New York: Columbia University Press, 1994.
- Butler, Judith. Contingent foundations. In *Feminist Contentions: A Philosophical Exchange*. Eds. Seyla Benhabib, Judith Butler, Drucilla Cornell & Fraser, Nancy. New York: Routledge, 1995, 35–58.
- Butler, Judith. For a Careful Reading. In *Feminist Contentions: A Philosophical Exchange*. Eds. Seyla Benhabib, Judith Butler, Drucilla Cornell & Fraser, Nancy. New York: Routledge, 1995, 127–143.
- Butler, Judith. *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection*. Stanford: Stanford University Press, 1997.
- Butler, Judith. *Excitable Speech: A Politics of the Performative*. London/New York: Routledge, 1997 / 2021.
- Butler, Judith. *Antigone's Claim: Kinship Between Life and Death*. New York: Columbia University Press, 2000.
- Butler, Judith. *Precarious Life: The Powers of Mourning and Justice*. London / New York: Verso, 2004 / 2006.
- Butler, Judith. *Giving an Account of Oneself*. New York: Fordham University Press, 2005.
- Butler, Judith. *Frames of War: When Is Life Grievable?* London & New York: Verso, 2009.
- Butler, Judith. *The Force of Nonviolence*. London/ New York: Verso, 2020a.
- Butler, Judith. 2020b: Mourning Is a Political Act Amid the Pandemic and Its Disparities. Interview by George Yancy. *Truthout*, 2020 04 30. Prieiga internete <<https://truthout.org/articles/judith-butler-mourning-is-a-political-act-amid-the-pandemic-and-its-disparities/>>.
- Butler, Judith. *What World Is This? A Pandemic Phenomenology*. New York: Columbia University Press, 2022.
- Butler, Judith. *Notes Toward a Performative Theory of Assembly*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2015.
- Butler, Judith, Gambetti, Zeynep & Sabsay, Leticia (eds.) *Vulnerability in Resistance*. Durham / London: Duke University Press, 2016.
- Charpentier, Arto. On Judith Butler's "Ontological Turn". *Raisons politiques*, 2019, nr. 76, 43–54; doi:10.3917/rai.076.0043.
- Chatterjee, Sanmit. Judith Butler and the Question of Being: Outline for an Ek-static Ontology. PhD Dissertation. Kolkata, 2023.

- Chodorow, Nancy. *The Reproduction of Mothering*. Berkeley / Los Angeles / London: University of California Press, 1978.
- Code, Lorraine. Self, subjectivity, and the instituted social imaginary. In *The Oxford Handbook of the Self*. Ed. Shaun Gallagher. Oxford: Oxford University Press, 2011, 715–738.
- Daigle, Christine. *Posthumanist Vulnerability: An Affirmative Ethics*. London: Bloomsbury Academic, 2023.
- Faber, Roland, Halewood, Michael, & Lin, Deena (Eds). *Butler on Whitehead: On the Occasion*. Lanham, MD: Lexington Books, 2012.
- Fritscher, Lisa. How to Be Vulnerable and Open Up. *Verywell Mind*, 2025. Prieiga internetu: <<https://www.verywellmind.com/fear-of-vulnerability-2671820>> [žiūrėta 2025 12 05].
- Gilligan, Carol. *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982 / 2003.
- Gilson, Erinn. *The Ethics of Vulnerability: A Feminist Analysis of Social Life and Practice*. New York: Routledge, 2014.
- Haraway, Donna. Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 1988, 14(3), 575–599.
- Hekman, Susan. The embodiment of the subject: Feminism and the communitarian critique of liberalism. *The Journal of Politics*, 1992, 54(4), 1098–1119.
- Irigaray, Luce. *Speculum of the other woman*. Ithaca: Cornell University Press, 1985.
- Jonutytė, Jurga, ir Giedrė Šmitienė. *Gyvatės kojos: negalios samprata gyvenimo pasakojimuose*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2021.
- Jonutytė, Jurga. *Sniego spalva per balta: norma ir galia sakytiniuose gyvenimo pasakojimuose*. Vilnius: Hubris, 2025a.
- Jonutytė, Jurga. The self after official disdain: The analysis of ontologically weak identity. *Diametros*, 2025b, 84, 42–58. doi: 10.33392/diam.2041.
- Levinas, Emmanuel. *Otherwise than Being, or Beyond Essence*. Trans. A. Lingis. Pittsburgh: Duquesne University Press, 1981 / 1998.
- Lloyd, Genevieve. *The Man of Reason: "Male" and "Female" in Western Philosophy*. London: Methuen, 1984.
- Mano teisės*, 2023 06 08. Kas penktas Lietuvos gyventojas – socialiai pažeidžiamas. Prieiga internetu <<https://manoteises.lt/straipsnis/kas-penktas-lietuvos-gyventojas-socialiai-pazeidziamas/>> [žiūrėta 2025 12 05].
- Mininger, J. D. Toward an ethics of dispossession: Philosophical lessons from the political context of the COVID-19 pandemic. *Athena: filosofijos studijos*, 2022, 17, 75–92. doi: 10.53631/Athena.2022.17.6.
- Petrina, Denis. Sustojęs gyvenimas: pandemija ir afektyvieji sutrikimai. *Athena: filosofijos studijos*, 2022, 17, 108–122. doi: 10.53631/Athena.2022.17.8.
- Simondon, Gilbert. *Individuation in Light of Notions of Form and Information*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2020.
- Tereškinas, Artūras. Permažstant socialinę atskirtį ir socialinį kentėjimą. *Kultūra ir visuomenė: Socialinių tyrimų žurnalas*, 2014, 5(3). doi: 10.7220/2335-8777.5.3.9.

Monika Višnevska
Vytautas Magnus University, Lithuania

RETHINKING THE HUMAN SUBJECT THROUGH JUDITH BUTLER'S CONCEPT OF VULNERABILITY

SUMMARY. Drawing on feminist critiques of the modern subject, this article questions the concept of the autonomous subject. It examines the alternative proposed by Judith Butler: a model of the subject grounded in vulnerability. It is argued that Butler's conception relies on a relational process ontology, elucidated through Simondon's theory of individuation, where the subject is conceived as an ongoing relational formation within the complex web of ties known as the milieu. In this context, vulnerability emerges not as an individual attribute or subjective state, but as a condition grounded in the fundamental interconnectedness of individuals and their inevitable dependence on the milieu that constitutes and sustains them. Butler's concept of vulnerability is analysed through two dimensions – bodily and linguistic – which highlight